

تأثیر نظریه‌ی ذهنیت ابتدایی لوسین لوی - برول

بر سوررئالیسم و مدرنیسم

یدالله موقن

جیمز کلیفورد که تأثیر لوی - برول را بر نسلی از هنرمندان و نویسندگان مدرنیسم مطالعه کرده است در این باره می‌نویسد که ذهنیت ابتدایی در میان آن موضوعهای پژوهشی بود که برای "سوررئالیسم قوم شناختی" سوخت تهیه می‌کرد؛ اما نه مانند آگاهی سطحی نویسندگان قرن نوزدهمی از اقوام بیگانه، بلکه در اینجا واقعیت عمیقاً مورد چون و چرا قرار می‌گرفت. مثلاً آندره برتون در رساله‌ی خود با عنوان **دومین بیانیه‌ی سوررئالیسم (۱۹۳۰)** با این نظریه‌ی لوی - برول هم رأی است که ذهنیتی که هنوز مقید به رعایت اصل امتناع تناقض نشده است اموری را که مامتناقض با یکدیگر می‌دانیم، متناقض تشخیص نمی‌دهد. برتون در این باره می‌نویسد:

«دلایل محکمی در دست اند که ما را متقاعد می‌کنند که در وضعیتی از ذهن، زندگی و مرگ، امر واقعی و امر خیالی، گذشته و آینده، امر انتقال پذیر و امر انتقال ناپذیر، بالا و پایین، دیگر اموری با یکدیگر متناقض شناخته نمی‌شوند».

رساله‌ی مونرو با عنوان **شعر مدرن و امر قدسی**، بحث مشروحی درباره‌ی سوررئالیسم در قالب نظریات لوی - برول دارد. آندره برتون از این مقاله در مصاحبه‌ی ۱۹۴۶ خود نام می‌برد و شباهت دیدگاه سوررئالیست را با ذهنیت ابتدایی تصدیق می‌کند.

تأثیر لوی - برول بر تی . اس . الیوت ۵

الیوت در سال ۱۹۲۳ در مقاله‌ی ای که درباره‌ی داستان اولیس جیمز جویس نگاشته است می‌گوید که رویه‌ی او و جویس نسبت به علوم انسانی همگرا است؛ این همگرایی برای رسالت هنر در قرن بیستم پی آمدهای تاریخی مهمی دارد.

الیوت می‌نویسد:

«روانشناسی (آن چنان که هست و واکنش ما نسبت به آن خواه گمیک باشد خواه جدی) قوم شناسی و کتاب جیمز فریزر: شاخه‌ی زرین آنچه راه فقط تا چند سال پیش ناممکن می‌نمودند، ممکن ساخته‌اند. من جداً معتقدم که این وضع، برای در دسترس قرار دادن جهان مدرن به هنر گامی به جلو است»^۶.

اگرچه در اینجا الیوت دین خود را به کتاب: شاخه‌ی زرین فریزر اعلام می‌کند اما سمت‌گیری ذهنی او به سوی مکتب فرانسوی و به ویژه معطوف به آثار لوی - برول بود. او بخشی از نوشته‌های لوی - برول درباره‌ی ذهنیت ابتدایی را در کریتریون (Criterion) چاپ کرد.

لوی - برول دقیقاً آن نوع فیلسوفی بود که دامنه‌ی مطالعاتش بسیار وسیع و نظریاتش نو و تکان‌دهنده بودند، از این رو مورد توجه الیوت قرار گرفت. علاقه‌ی الیوت در آغاز به مباحث شناخت، عرفان و شکل‌گیریهای سمبلیک فرهنگهای غیرغربی بود. در حالی که آثاری مانند **شاخه‌ی زرین** فریزر به منزله‌ی منابع دست اول درباره‌ی اساطیر اقوام با ارزش بودند، اما قالب تئوریک برای فهم این منابع را لوی - برول ارائه می‌داد نه فریزر.

تفسیر لوی - برول از ذهنیت ابتدایی به الیوت کمک می‌کرد تا اندیشه‌ی خود را درباره‌ی فرایند آفرینش شعر و نیز درباره‌ی فرهنگ معاصر سامان ببخشد. الیوت خودمیان «گردآوری و انباشت منابع» از سوی فریزر و «ساختن این منابع به شکل یک کاخ» از سوی متفکران خلاق چگونگی دورکم و لوی - برول تمایز قائل می‌شود. (Rev. of Growth , ۴۸۹)

الیوت آثار لوی - برول را در سال ۱۹۱۳ خواند یعنی هنگامی که در سمینار جوزیا رویس (Josiah Royce's Seminar) در دانشگاه هاروارد دانشجو بود. او در آنجا مقاله‌ای نوشت با عنوان: «تفسیر مناسب ابتدایی» که در آن، نظریات لوی - برول، دورکم، فریزر و جین هاریسون را با یکدیگر مقابله و مقایسه کرد. در این مقاله دلمشغولی الیوت به منسب‌های مناسب ابتدایی و قصور نظریه‌ی انسان‌شناختی در یافتن این منسب‌ها است.

او به پیروی از لوی - برول مکتب انسان‌شناسی انگلیسی را مورد انتقاد قرار می‌دهد که به «یکسانی ذهن» اعتقاد دارد؛ ذهنی که بر پایه‌ی منطق مدرن کار می‌کند و برای همه‌ی انسانها در همه‌ی زمانها و مکانها یکی است.

الیوت می‌گوید: «هر نظریه‌ای که تکوین اندیشه‌ی دینی را بر اثر عمل استدلال منطقی بداند» نابسند است. در دومین مقاله‌ای که الیوت در ترم بهار سال ۱۹۱۴ ارائه داد، قانون آمیختگی را، که لوی - برول برای تفسیر کارکردهای ذهنیت ابتدایی عرضه کرده بود، به منزله‌ی زمینه‌ی وحدت بخش برای درک «فهم» انسان معرفی کرد و افزود که فهم انسان فقط در مراحل اخیر است که با «ساختارهای صوری» مانند علت و معلول و تصمیم و اراده از «قانون آمیختگی» عدول کرده است. الیوت تأکید می‌کند که میان ذهنیت ابتدایی با برداشتهایی که از زندگی معاصر [در ادبیات آوان گارد] وجود دارند تفاوتی اساسی موجود نیست. الیوت حتی در همین دوره‌ی دانشجویی خود درگیر برنامه‌ی

مدرنیسم است؛ یعنی جستجوی منشایی اسطوره ای که آن را به منزله‌ی عنصر سرکوب شده‌ی آگاهی مدرن قلمداد کند، و نیز تصدیق این موضوع که احیای این منشأ کار دشواری است.

الیوت در سال ۱۹۱۶ در نقدی طولانی که بر کتاب: **کارکردهای ذهنی در جوامع عقب مانده** نوشت مستقیماً با لوی - برول روبرو شد. الیوت در این نقد، بیشتر به اعضای قبیله‌ی بورورو علاقه نشان می‌دهد. توتم این قبیله طوطی است. اعضای قبیله‌ی بورورو نه تنها طوطی را به منزله‌ی نیای اسطوره ای خود پذیرفته اند و هر عضو قبیله، خود را طوطی می‌داند بلکه هر عضو قبیله‌ی بورورو حالت ذهنی بی دارد که او را قادر می‌سازد که بپندارد که طوطی است و در عین حال معتقد باشد که انسان است. به نظر الیوت، ذهن غربی این توانایی را که متعلق به ذهنیت پیش - منطقی است از دست داده یا آن را سرکوب کرده است. الیوت می‌نویسد:

«به سخن دیگر، ذهنیت عرفانی، گرچه در سطح پایین تری است تا [ذهنیت منطقی، با این وصف] نقش عظیم تری در زندگی روزانه‌ی انسان وحشی دارد تا در زندگی انسان متمدن. مسیو لوی - برول به حق بر جنبه ای از ذهنیت ابتدایی تأکید می‌کند که انسان شناسان نسل گذشته، مانند فریزر، نادیده گرفته بودند، لوی - برول نظریه ای ارائه می‌دهد که وجوه مشترکی با تحلیلهای اسطوره شناسی بی دارد که جدیداً پیروان فروید ارائه داده اند.» (Rev. of Group Theories, ۱۱۶)

شاید منظور الیوت از پیروان فروید، کارل گوستاو یونگ باشد که ترجمه‌ی انگلیسی اثر او در این خصوص با عنوان **روانشناسی ضمیر ناخودآگاه** در همان سال، یعنی ۱۹۱۶، به چاپ رسیده بود. در پس زمینه‌ی بحث یونگ، اثر خود فروید به نام: **توتم و تابو** (۱۹۱۳) قرار دارد که در آنجا فروید می‌کوشد تا میان انسان شناسی و روانکاوی پلی بزند و نشان دهد که بقایای ذهنیت «وحشی» را می‌توان در بعضی بیماریهای عصبی (نوروتیک) مشاهده کرد. باری، آثار لوی - برول برای الیوت انگیزه ای می‌شوند تا میان ذهنیت «عرفانی» انسان ابتدایی با ضمیر ناخودآگاه انسان مدرن شباهتی ببیند، و این دو در نوشته های الیوت نقش برجسته ای ایفا می‌کنند. تحلیل های او از فرایند خلاق، تأکید را بر نقش اساسی ضمیر ناخودآگاه در آفرینش زبان شعری می‌گذارد در حالی که نقد او از فرهنگ معاصر بر آگاهی عرفانی انسان ابتدایی به منزله‌ی عنصری اساسی در نظم اجتماعی تأکید می‌کند.

الیوت در اثر خود **سرزمین هرز**، مناسک ابتدایی را نه به منزله‌ی فرار از نظم و معنا بلکه به منزله‌ی منشأ آن دو ارائه می‌دهد. انتظام پیشین مراسم باروری و کشت و زرع را می‌توان احیا کرد به این شرط که آنها را از روی نظم و ترتیب پیشین اشعار بازسازی کنند؛ آن چنان که این بازسازی بتواند بر بیهودگی و هرج و مرج کامل تاریخ معاصر، معنایی را تحمیل کند. مهم نیست که این معنا، معنایی منفی باشد، زیرا که بینش حاکم بر شاعر دقیقاً بینش بی نظمی است، قدرت نجات بخشی اسطوره خارج از

محدوده‌ی تاریخ همچنان دست نخورده بر جای مانده است؛ اما در عین حال اسطوره‌های آدونیس، آتیس و اوسیریس - که در **شاخه‌ی زرین** فریزر آمده‌اند - موجب پیوستن اروپا با شرق می‌شوند. الیوت در جای دیگری دین خود را به لوی - برول بیان می‌کند و موضوع را این طور خلاصه می‌کند: «ذهنیت پیش - منطقی در انسان متمدن نیز تداوم دارد، اما این ذهنیت فقط در شاعر یا از طریق او در دسترس قرار می‌گیرد» (۱۴۸، ۱۹۳۳) (The Use of Poetry and the Use of Criticism)

بنابراین از نظر الیوت منشأ شعر همزمان در دوره‌ی پیش - تاریخی و در فرهنگ ابتدایی و در آگاهی ابتدایی، که آن را با تصورات ضمیر ناخودآگاه انسان معاصر یکی می‌داند، قرار دارد.

جوامع ابتدایی مدل خامی هستند که الیوت بینش او تو پیبایی خود را بر پایه‌ی آنها بنا می‌نهد. او در اثر خود: ایده‌ی جامعه‌ی مسیحی (۱۹۴۰) ادعا می‌کند که در «زندگی انسان وحشی (. . .) عمل اجتماعی - دینی - هنری درهم ادغام‌اند و ما باید با این عمل مدغم در سطح عالی تری رقابت کنیم»، ۴۹ (Christianity). علاوه بر این که انسان وحشی ارتباط محکمش را با طبیعت و فوق طبیعت حس می‌کند، الیوت در زندگی انسان ابتدایی آن چیزی را می‌ستاید که او ساختار ارگانیک خالص و مدغم جوامع ابتدایی می‌نامد. پی آمده‌ی ایده‌ی آلی کردن جوامع ابتدایی در اثر او با عنوان: "در پی خدایان بیگانه" که براساس درس گفتارهای او در دانشگاه ویرجینیا در سال ۱۹۳۳ نوشته شده مشهود است. در این اثر، ایده‌ی آل الیوت از یک جامعه‌ی سنتی این است که بر پایه‌ی وحدت ارگانیک شکل گرفته باشد و به شکل خالص خویشاوندی خونی باشد و نیز در مکانی واحد ریشه داشته باشد و اعضای آن به تابوهای مشترکی اعتقاد داشته باشند.

تأثیر لوی - برول بر جیمز جویس

نظریات لوی - برول، جویس را، نیز مانند الیوت، مجذوب خود می‌کنند؛ به ویژه «آگاهی ابتدایی»، به منزله‌ی قلمروی مهم که در آن اسطوره با تاریخ، رؤیا با واقعیت، آگاهی با ناآگاهی، زمان حال با زمان گذشته، به آن شیوه‌هایی در هم می‌آمیزند که آن شیوه‌ها از نظر عصر خردگرا و ماتریالیست ما مردود شناخته می‌شوند.

در کتاب **اولیس** و به ویژه در کتاب **شب زنده داری فینگانها**، شاهد ناپدید شدن علیت هستیم، سوژه با ابژه در هم می‌آمیزند، یک موجود همزمان در جاهای مختلف حضور دارد، زمان به مکان وابسته نیست، بازنمایی‌های اسطوره‌ای وجود دارند که هیچ‌ما به ازایی در واقعیت عینی ندارند. در کتاب اولیس نماینده‌ی اصلی انسان شناسی مردی انگلیسی به نام هین (Haine) است. برنامه‌ی معرفی هین،

نخستین برنامه از یک رشته پارودی (parody) کردن های دانش قوم شناختی است که در سراسر متن اولیس پراکنده اند.

لوی - برول در شب زنده داری فینگانها

در دیداری که جویس در سال ۱۹۳۶ از کپنهاگ داشت در آنجا با لوی - برول ملاقات کرد و جویس پی برد که لوی - برول اولیس او را تحسین می کند.

در این دیدار لوی - برول نیز دو کتاب از آثار خود را به جویس هدیه می کند. جویس لوی - برول را شخصیتی بسیار مهم می دانست و سه سال بعد مقاله ای برای او درباره ی شب زنده داری فینگانها فرستاد که لوی - برول آن را در نوول روو فرانسه (Nouvelle revue francaise) به چاپ رساند.

لوی - برول برای علاقه ی خود به **شب زنده داری فینگانها** دلیل داشت؛ زیرا جویس در آن کتاب در قالب شخصیت های مختلف او را آورده بود. حتی نام لوی - برول به صورت پروفیسور ، - Loewy Brueller Levi-Brullo یا پروفیسور Llewellys ap Bryllars در شب زنده داری فینگانها به کرات آمده است؛ مثلاً در صفحات ۱۵۰ سطر ۲۷، و ۱۵۱ از سطر ۱۷ تا ۳۶. لوی - برول در قالب شخصیت های چون لوئیس (Wyndham Lewis) و هین در صفحات آغازین **اولیس** نیز عرضه شده است.

در حالی که الیوت تاریخ را اسطوره ای می کند، جویس به نظر می رسد که اسطوره را تاریخی می کند؛ و سرانجام هر دوی آنها را در مادیت رادیکال زبان از میان می برد. شیوه های اسطوره ای و تاریخی بازنمایی ها، عناصری می شوند در متنی که ترکیبات بشمارای دارد که تمایز میان بازنمایی را با موضوعی که بازنمایی می شود محو می کند. برای الیوت این تمایز باقی می ماند یعنی محدودیت زبان، بازنمایی را متمایز از موضوع شناخت عرفانی و ایمان می کند، و در مرحله ای از سیر روح، زبان را باید مردود دانست و رها کرد، اما جویس این محدودیت را نمی پذیرد و جهان زبانش را فراسوی هر مرزی که تاکنون تعریف شده است گسترش می دهد. ۷

البته یاد آوری این موضوع ضروری است که گرچه از آثار لوی-برول می توان به نسبت منطقی و فرهنگی رسید؛ ولی او خود مطلق گرا بود نه نسبی گرا. معیار او برای سنجش شیوه های اندیشه ، علم و عقلانیت غربی بود.

۱- James Clifford , The Predicament of Culture : Twentieth – Century –
Ethnography, Literature and Art. Cambridge: Harvard UP, 1988, P. 120

۲- Andre Breton , Second manifeste du Surrealisme, Paris , Gallimard , 1973 , PP. 65 – ۱50.

۳- Jules Monnerot , La poesie moderne et le sacre, Paris , Gallimard , 1945 , PP. 97 – 120

۴- Andre Breton , Entertiens 1913 – 1952 , Paris , Gallimard , 1969 , PP. 244 – 45

۵- برای آگاهی از نظرات الیوت و به طور کلی ژانر ادبی مدرنیسم بنگرید به این مقاله‌ی از نویسنده : «لوکاچ ومدرنیسم»

در کتاب: زبان ، اندیشه و فرهنگ (تهران ،انتشارات هرمس ،چاپ اول ۱۳۷۸) صفحات ۶۷-۷۸.

Eliot, Selected Prose ,P.178-۶

۷- نگارنده تأثیر لوی - برول بر الیوت و جویس را از طریق مطالعه‌ی مقاله‌ی زیر دریافت:

David Spurr , Myths of Anthropology : Eliot , Joyce , Levy – Bruhl , in : Modern Language Association , (PMLA) , vol. 109 , No. 2 (Mar , 1944) , PP. 266 – 280

خواننده‌ی علاقمند می تواند برای آگاهی از جزئیات بیشتر و اسناد مربوطه به مقاله‌ی فوق رجوع کند.